

Савченко Єгор Юрійович,
аспірант кафедри приватного права факультету
правничих наук Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ЗАСОБУ ОБМІНУ: ПІДХОДИ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКОНОТВОРЦІВ

98

Із моменту ухвалення парламентарями Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. № 2074-IX (далі — Закон № 2074-IX)¹ та його подальшої публікації в офіційних виданнях у березні 2022 р., між науковцями, юристами-практиками та власниками віртуальних активів не вщухають дискусії стосовно того, в який спосіб можуть та в який спосіб мають використовувати віртуальні активи в цивільно-правовому обороті.

Керуючись частиною сьомою статті 4 Закону № 2074-IX, яка визначає правовий статус віртуальних активів, встановлено, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). Відповідно до змісту зазначених положень, можна дійти висновку, що законодавець встановлює заборону на використання віртуальних активів не лише як засобу платежу, а і як «предмета обміну» на інші об'єкти цивільних прав матеріального світу. Такий підхід залишає чимало запитань як із цивілістичного, так і з практичного погляду, тож потрібно ретельно дослідити питання використання віртуальних активів як предмета договору міни.

---

¹ Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 27.01.2024).

Перш ніж перейти до аналізу законодавчих актів і законопроектів, важливо зазначити, що природа віртуальних активів не передбачає обмежень у частині їх використання у операціях обміну, зокрема на товари, роботи чи послуги. Це підтверджується, зокрема, у звіті Європейського банківського управління, в якому можливість використання криптовалюти як засобу обміну на товар визначається як один із базових способів використання останньої².

Відповідно до статті 179¹ Цивільного кодексу України (далі — ЦК України)³, яка, зокрема, надає визначення поняття «цифрова річ» та окреслює її правову сутність як предмета правового середовища, встановлено, що особливості правового режиму цифрових речей, до яких, зокрема, віднесено і віртуальні активи, визначаються законом. До цифрових речей застосовують положення ЦК України про речі, якщо інше не встановлено ЦК України, законом або не впливає із сутності цифрової речі. Разом з тим, згідно з частинами п'ятою і шостою статті 715 ЦК України (розділ III «Окремі види зобов'язань, підрозділ і договірні зобов'язання»), договором може бути встановлено обмін майна на роботи (послуги), а законом може бути передбачено особливості укладення та виконання договору міни.

Керуючись зазначеним, можна стверджувати про те, що ЦК України дозволяє встановити лише певні особли-

99

---

² European Banking Authority. Report on crypto assets with advice for the European Commission. User account | European Banking Authority Extranet. URL: <https://extranet.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2545547/67493daa-85a8-4429-aa91-e9a5ed880684/EBA%20Report%20on%20crypto%20assets.pdf?retry=1> (дата звернення: 27.01.2024).

³ Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.01.2024).

вості укладення та виконання договору міни, предметом якого є віртуальні активи, проте не передбачає можливості накладати законодавчі заборони на укладення вказаного договору.

Окремо слід звернути увагу на правовий зміст положення частини сьомої статті 4 Закону № 2074-IX, яке встановлює заборону щодо можливості віртуальних активів бути саме «предметом обміну» на майно (товари), роботи (послуги). Відповідно до статті 715 ЦК України, за договором міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар. Кожна із сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує взамін. До договору міни застосовують загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, договір контрактації або інші договори, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті зобов'язання (стаття 716 ЦК України).

100

Отже, можна зробити висновок про те, що договір міни фактично поєднує в собі два «протилежні» договори купівлі-продажу між сторонами, а тому віртуальні активи можуть бути його об'єктом.

Фактично, використання законодавцем конструкції з заборonoю на використання криптовалюти як «предмет обміну» на майно (товари), роботи (послуги) в Законі № 2074-IX позбавлене чіткого правового наповнення, і тому сприяє правовій невизначеності та вказує на непослідовність підходів законодавця з огляду на положення ЦК України. Це, своєю чергою, може мати негативний вплив на суб'єктів цивільних правовідносин при реалізації або захисті ними власних прав, а також формуванню уніфікованої судової практики.

Слід звернути увагу також і на законодавчі ініціативи, які стосуються цього питання та відображені в проектах законів про внесення змін до Податкового кодексу Украї-

ни та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні від 07.11.2023 р. № 10225 (далі – проект № 10225) ⁴ та від 17.11.2023 р. № 10225-1 (далі – проект № 10225-1) ⁵.

Відповідно до частини третьої статті 4 проекту № 10225, крім випадків, передбачених Розділом V цього Закону, віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). Натомість альтернативний проект № 10225-1 не містить подібних положень і виключає частину сьому статті 4 Закону № 2074-IX у своїй редакції.

У Розділі V проекту № 10225 врегульовано питання, що стосуються, зокрема, вимог до публічної пропозиції токенів електронних грошей, подання заявки на їх допуск до торгів, загальних вимог до емітентів токенів електронних грошей, а також порядку використання токенів електронних грошей на території України. Враховуючи те, що токени електронних грошей є лише однією категорією віртуальних активів, які до того ж визнаються електронними грошима відповідно до Закону України «Про платіжні послуги», з урахуванням особливостей, передбачених проектом № 10225, законодавець забороняє використовувати як «предмет обміну» всі інші види віртуальних активів, зокрема токени з прив'язкою до активів, сервісні токени, віртуальні активи, які не є токенами з прив'язкою до акти-

101

---

⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні : Проект Закону від 07.11.2023 р. № 10225. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123> (дата звернення: 27.01.2024).

⁵ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні : Проект Закону від 17.11.2023 р. № 10225-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232> (дата звернення: 28.01.2024).

вів та токенами електронних грошей, і віртуальні активи, які визначені індивідуальними ознаками.

На відміну від тексту проекту № 10225, положення проекту № 10225-1 не містять жодних спеціальних заборон стосовно використання віртуальних активів як предмета обміну або предмета договору міни.

Підсумовуючи, слід зазначити, що підходи законотворців у проекті № 10225 залишають прогалини, закладені у Законі № 2074-IX, не зважаючи на те, що проект № 10225, на відміну від Закону № 2074-IX, дозволяє використовувати один із видів віртуальних активів як предмет обміну на майно (товари), роботи (послуги). Водночас положення проекту № 10225-1 виключають будь-які спеціальні заборони на використання віртуальних активів як предмета обміну або предмета договору міни і таким чином усувають суперечності в питаннях використання віртуальних активів як предмета договору міни.

102 Зважаючи на те, що, на думку Міжнародного валютно-го фонду (далі — МВФ), поточна правова база щодо регулювання віртуальних активів може становити ризики для цінової стабільності та ефективності монетарної трансмісії, Національний банк України і Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку підготують оновлення законодавства за допомогою технічної допомоги МВФ та після консультації з персоналом МВФ наприкінці червня 2024 р., щоб узгодити з передовою міжнародною практикою, враховуючи економічні аспекти цілі розвитку та пом'якшення ризиків цінової та фінансової стабільності ⁶.

---

⁶ International Monetary Fund. European Dept. Ukraine: 2023 Article IV Consultation, Second Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, and Requests for Modification of Performance Criteria and a Waiver of Nonobservance of Performance Criterion—Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. Washington, D.C., 2023. 203 p. <https://doi.org/10.5089/9798400261398.002>.

У зв'язку з підготовкою нового законопроекту щодо регулювання ринку віртуальних активів, його розробникам слід звернути увагу на проблематику використання віртуальних активів як предмета договору міни та забезпечити належне врегулювання вказаного питання на законодавчому рівні.

Якщо законотворці не вбачатимуть необхідності в запровадженні заборон на використання віртуальних активів як предмета договору міни, то доцільним із погляду цивілістики вбачається підхід, викладений у проєкті № 10225-1. Якщо ж виникне потреба встановити відповідну заборону, тоді необхідним вбачається використання чітких правових конструкцій у новому законопроєкті разом із внесенням релевантних змін до Цивільного кодексу України.